

Şwed deňiz flotiliýasyndaky «Ýaramaz» we «Ýyldyrym» fregatlary

Category: Kitapcy, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 23 январа, 2025

Şwed deňiz flotiliýasyndaky "Ýaramaz" we "Ýyldyrym" fregatlary
JARRAMAS (Yaramaz) ve JİLDERİM (Yıldırım) FIRKATEYNLERİ...

İsveç, 200 yıl önce Ruslara karşı verdiği ölüm kalım savaşında, sancağında hilal bulunan bir tekne sayesinde yok olmaktan kurtulmuştu. İsveç kralı Demirbaş Şarl'ın Türk korsan teknelerini kopya ederek inşa ettirdiği "Yaramaz", hala hizmette!

Günlerden 19 Ağustos 1809... Bir ulusun kaderinin belirlendiği gün. İsveçliler, kendilerinden çok daha güçlü Rus ordusu ile ölüm kalım savaşına girmiş. Öyle bir savaş ki bu, ya İsveç tarih sahnesinden silinecek ya da Rus orduları bu son siperlerde durdurulacak!

İsveçlilerin işi çok zordu. Rus ordusuna, o güne kadar hiç yenilgi tatmamış, efsanevi bir isim komuta ediyordu: General Nikolay Mihayloviç Kamenskiy.

Kamenskiy, İsveçlilere yüzyıllarca unutamayacakları bir yenilgi yaşatmıştı. İsveç ordusunu Finlandiya'da yok etmiş, bir dizi parlak zaferden sonra İsveçlileri önce Finlandiya'dan, ardından da Laponya'dan atmıştı! General Kamenskiy, bu zafer yürüyüşünü İsveç Krallığı'nın başkenti Stockholm'ü ele geçirerek noktalamak istiyordu ve karşısında, yalnızca Savar kasabasında konuşlanmış 6.800 İsveç askeri vardı.

Rus çarı Aleksander, o zafer günlerinde, İsveç kralına kendi barış koşullarını da dayatmıştı: Finlandiya'yı, Norveç'i ve

Norland'ı (İsveç'in kuzeyindeki Laponya) Rusya'ya verirsen, ülkenin geri kalan kısmında yaşamanıza izin veririm!

19 Ağustos 1809 günü, İsveç kralı IV. Gustav, Savar kasabasındaki askerlere son bir mesaj gönderdi: "Bu çarpışmayı kaybederseniz, sizinle birlikte İsveç de kaybedecek..."

Ertesi gün öğleden sonra Savar-Ratan hattı üzerinden hücumla kalkan İsveç askerlerini göğüsleyen Rus ordusu, beklenmedik bir sürprizle karşılaştı. Rus donanmasının abluka altına aldığı Baltık Denizi'ni bir uçtan öbür uca sessizce aşmayı başaran iki İsveç firkateyni, 100 kadar topla Rus siperlerini acımasız bir şekilde dövmeye başlamış; bu durum, Rus siperlerinde büyük bir paniğe yol açmıştı. Peki, ama bu İsveç firkateynleri nereden gelmişti? İlk yenilgisini yaşayan ünlü General Kamenskiy, dürbünüyle Baltık Denizi'nin lacivert sularında seyreden ve ateş kusan iki İsveç firkateyninden gösterişli olanına bakıyordu. Kamenskiy, masmavi İsveç donanma bandırasının üzerindeki garip işarete hiçbir anlam veremiyordu. Peki, bu işaret neyin nesiydi, acaba neyi simgeliyordu?

İsveç'i yok olmaktan kurtaran tekne

General Nikolay Mihayloviç Kamenskiy'nin tanımlayamadığı o motif, bir hilaldi! Jarramas firkateyninin gönderinde dalgalanan bu hilalli bandıra, İsveç'i yok olmaktan kurtarmıştı. Ülke tarihindeki bu en kritik çarpışma sayesinde İsveçliler, ülkelerinin kuzeyini ellerinde tutmayı başardılar. Bu bölge, barındırdığı zengin demir ve krom yataklarıyla, gelecekteki "İsveç mucizesinin" yaratılmasında en büyük paya sahip olacaktı.

Peki, bu bayraktaki hilalin sırrı neydi? Bu sırrı çözebilmek için tam yüzyıl geriye, İsveç kralı XII. Karl'ın, Rus çarı Deli Petro ile Poltava Meydan Savaşı'nı yaptığı 27 Haziran 1709 tarihine dönmek gerekiyor.

Büyük Kuzey Savaşı'nın (1700-1721) ilk sekiz yılında üç

saldırgan düşmanının; Danimarka, Saksonya-Polonya ve Moskova'nın (Rusya) ittifak halindeki ordularını başarıyla yenilgiye uğratan İsveç kralı XII. Karl, Rusların başkentine yürümeye karar vermişti. Gün, Deli Petro'nun "Yenile yenile yenmeyi öğreneceğiz" dediği günlerdi... Rusların büyük çarı, aldığı yenilgilerden sonra yenmeyi, Doğu Ukrayna'da Poltava kasabası yakınlarındaki ovada öğrenecekti.

27 Haziran 1709'da, Poltava'da ordusu yok olan XII. Karl için tek açık yol, güneye doğru uzayıp giden topraklardı. Kılıç artığı 1.000 kadar askeriyile birlikte güney topraklarının hakimi Osmanlı İmparatorluğu'na iltica eden İsveç kralı, Osmanlı-Rus sınırındaki Bender kentine sığınmak zorunda kalmıştı. Osmanlı'nın ağırlamak zorunda kaldığı bir konuğu vardı artık. Yenik İsveç kralı XII. Karl...

Başlangıçta, sadece beş gün kalacağını açıklayan XII. Karl'ın Osmanlı topraklarındaki konukluğu tam beş yıl sürdü! Öyle ki, Devlet-i Alî tarafından ağırlanan İsveç kralının masraflarının bütçenin hangi kaleminden karşılanacağı konusunda Osmanlı maliyesinde sorun çıkmış, sonunda bu harcamaların bütçedeki "demirbaş" kaleminden karşılanmasına karar verilince, kralın lakabı "Demirbaş Şarl" kalmıştı!

Türklerin bildiği adıyla "Demirbaş Şarl", Bender, Dimetoka ve İstanbul'da kaldığı süre içinde boş durmadı. Sürekli şekilde, Marmara Denizi'ne demirleyen Türk ve Cezayirli korsan gemilerini inceleyip, Rusları yenmek için bu tür teknelere sahip olması gerektiğini düşündü. Bu düşüncesindeki haklılığının kanıtı da, 100 yıl sonra İsveçlilerin Rusları mağlup etmesinde başrolü oynayan, bandırasında hilal bulunan "Jarramas"ın ta kendisiydi.

Nerede kalmıştık? Sanırım, İsveç Kralı "Demirbaş Şarl"ı bugünkü Moldova sınırları içinde kalan Bender'de bırakmıştık..

Her neyse, İsveç kralının Bender'de başlayan konukluğu sırasında hoş olmayan olaylar da yaşanmıştı. Karl ordusunu

kaybettikten sonra, siyasi bir mülteci, daha doğrusu “sürgündeki kral” olmuştı. Poltava’dan sonra Ukrayna bozkırlarına dağılan İsveç ordusundan arta kalanlar, savaştan sonraki altı ay boyunca Bender’e akın edince, başlangıçta 1.000 askerle Bender’in hemen dışında kamp kuran XII. Karl’ın çevresindeki İsveçliler 10.000 kişiye ulaşmıştı!

Bu zorunlu ziyaretin öyle çok da “geçici” olmadığını anlaşılmış; “Demirbaş Şarl’ın, Bender’in hemen dışında Karlstad adıyla kurduğu yerleşim birimi zamanla giderek kalabalıklaşmıştı. Bunda, padişah III. Ahmet’in, krala jest yapmak amacıyla, Rusların esir alıp pazarlarda köle olarak sattıkları İsveçli kadınlarla çocukları satın alıp azat etmesi de büyük rol oynamıştı. Sadece bu kadar mı? Kralın Karlstad’daki kampının çevresinde müstahkem mevkiiler istihkâmlar yapılmış, evinden kıyıdaki “kaçılara” sına kadar da bir tünel kazılmıştı. İsveçliler yerleşiyordu!

İsveç kralının uzayan konukluğu ve “devlet içinde devlet” kurması, Osmanlı’yı kızdırmaya başlarken, İsveç cemaatinin Bender esnafına ciddi bir borç takması da ortamı fena halde gerginleştirmişti. Sonuçta, İsveç kralına karşı ayaklanan “kızgın kalabalık”, kent dışında bekleyen yeniçerilerle de birleşerek, İsveçlilere temiz bir sopa attı. Demirbaş Şarl’ın da ağır yaralandığı bu “kent savaşı”, İsveç tarihinde “Kalabaliken-i Bender” adıyla geçiyor. Duruma el koyan Osmanlı, Bender’den aldığı XII. Karl’ı önce Dimetoka’da ev hapsinde tutmuş, ardından da İstanbul’a getirtmişti.

“Türk donanması gibi donanmam olsa”

“Demirbaş Şarl”, Dimetoka’da ev hapsinde tutulduğu dönemi iyi değerlendirmiş, İstanbul’daki günlerinde Marmara kıyılarında görüp hayran olduğu donanma gemilerinin planlarını çizmişti. İsveç kralı, dönemin parmakla gösterilen matematikçi ve mühendislerinden biriydi. Geniş karinaları ve yüksek hızları ile Osmanlı teknelerinin benzerleri İsveç’in elinde olsa; en büyük arzusu sıcak denizlere açılmak olan Deli Petro’nun bu

amaçla kurdurduğu St. Petersburg (Leningrad) daha doğmadan haritadan silinebilirdi.

Demirbaş Şarl, 1714'te göz hapsinde bulunduğu Dimetoka'dan gizlice kaçmış; kaçmadan iki ay önce çizdiği planları da casusları aracılığıyla İsveç'e yollamıştı. Stockholm'deki savaş konseyine bir de mesaj gönderen kral, konseyden, kendisi ülkeyle dönünceye kadar Jilderim ve Jarramas adını verdiği firkateynlerin inşa edilmesini emretmişti.

XII. Karl'ın Dimetoka'daki ev hapsi günlerinde çizdiği tekne eskizleri bugün elimizde. Titrek bir yazıyla altına "Carolus" yazarak imzaladığı planlar, bugün Stockholm Kraliyet Kütüphanesi'nde sergileniyor.

İsveç donanmasında iki Türk: "Yaramaz" ve "Yıldırım"

Demirbaş Şarl, Türkiye'de kaldığı beş yıl içinde Türkçe'yi epey öğrenmişti. Nitekim, bu iki gemiye ad koyarken de, kulağına hoş gelen iki Türkçe kelimeyi seçmişti: Yıldırım ve Yaramaz... Kral, çizdiği planların üstüne, güzel bir sülüs yazıyla teknelerin ismini Osmanlıca yazdırmayı da ihmal etmemişti! (Yukarda)

Kralın emriyle, Karlskrona Tersaneleri'nde yapımına başlanan "Yaramaz" ve "Yıldırım", 1716 yılında bitirildi. 44 top taşıyan ve 39 metre uzunluğundaki Jarramas (Yaramaz), artık İsveç donanmasının sancak gemisiydi. Türk korsan teknelerinin çizgilerini taşıyan bu tekne, İsveç donanma sancağını buharlı tekneler çağına kadar gururla taşıdı.

İlk Jarramas'ın çok merak edilen planı.

Kaynak: Architectura Navalis Mercatoria (1768)

Yüksek hıza ve üstün manevra yeteneğine sahip bu iki firkateyn, suya indirildikleri andan itibaren Baltık Denizi'ni Ruslara dar etmişti. Bu gemiler, sadece Ruslara karşı değil, başka düşmanlara karşı da kullanılmıştı. 1756-1763 yılları arasındaki "Yedi Yıl Savaşları" nda Yaramaz ve Yıldırım, Kuzey

Denizi'nde sayısız İngiliz gemisi batırmış, 1805'te de müttefiklerle birlikte Napolyon donanmasına karşı güçlerini göstermişlerdi.

Jilderim (Yıldırım), Prusyalılar ile yapılan bir deniz savaşında batırılmış; İsveçliler tarafından uğuruna inanılan Jarramas ise, her hizmetten çekilişinde inşa edilen daha modern bir tekneye adı verilerek efsanevi ününü sürdürmüş, İsveç donanmasında da bir geleneğin oluşmasına yol açmıştı: Hizmete giren her yeni Jarramas'ta, "Demirbaş Şarl"ın orijinal planlarına ve Türk teknelerinin o muhteşem çizgilerine sadık kalınması kaydıyla!

Dördüncü kuşak son Jarramas, 1899'da yine Karlskrona Tersaneleri'nde inşa edilip denize indirildi. Jarramas, son askeri görevine II. Dünya Savaşı günlerinde 1944'te çıktı. Bu son görev, Alman denizaltılarının İsveç karasularına girmesini engellemekti.

Jarramas, bugün İsveç denizciliğinin gurur kaynağı olarak, 1944'ten bu yana okul gemisi olarak hizmet veriyor. Dünyanın en güzel firkateynlerinden biri sayılan, Karlskrona'daki Kraliyet Deniz Müzesi önünde demirli Jarramas, bir zamanlar Akdeniz'i titreten Türk korsanlarının belki de dünyada hâla yaşayan tek tanığı...

Sisli günlerde, Jarramas tüm yelkenlerini fora ettiğinde, İsveçli denizcilerin bağrıışmalarına yabancı bir sesin daha karıştığı söyleniyor... Yolunuz Karlskrona'ya düştüğünde, belki siz de o sesi duyabilirsiniz. Öfkeli bir Türk korsan reisinin güvertedeki "İsveçli leventlerine" verdiği "Yelkenler foraaa!" emrini...

Teşekkür: Bu yazının hazırlanmasındaki eşsiz katkılarından ötürü, İsveç Kraliyet Deniz Müzesi müdürü Ann-Britt Christensson'a ve Helena Grönnsjö'ye teşekkürler.

<https://www.altayli.net/jarramas-yaramaz-ve-jilderim-yildirim-firkateynleri.html> Taryhy makalalar